

IR PRAEIČIAI, IR ŠIANDIENAI

Valerijonas Kaniauka

Jubiliejinis (dvidešimt penktasis) „Lietuvos bajoro“ numeris pradėdamas įžanginiu esė „Ką galime ir privalome“. Anot vyriausiojo redaktoriaus Leono Peleckio-Kaktavičiaus, pavyzdžiai, kurių žurnalo puslapiuose ne vienas, akivaizdžiai patvirtina, ką kiekvienas iš mūsų galime ir ko privalome siekti.

Leidinyje daug įdomių tekstų, skirtų ir tolimai praeičiai, ir šiandienai.

Į tradicinės anketos klausimus atsako Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos (LBKS) Garbės bajorė Audronė Musteikienė.

„Aktualijų“ rubrikoje – keturios svarbios naujienos: LBKS vado Perlio Vaisietos inauguracijos iškilės, informacija apie tai, kad LBKS ir jos partnerių pastangomis 2020 metais Griunvalde bus pastatytas paminklas, pasakojimai apie LBKS ir Lietuvos kariuomenės partnerystę bei nevyriausybinę organizacijų sąskrydį Dainavos apygardos partizanų vadovietėje.

Rubrikoje „Atmintis“ bajoras Algimantas Dauridas pasakoja apie tai, kaip Belgiją išgelbėjo 1830-1831 m. lenkų ir lietuvių sukilimas. O bajoras Romualdas Baltutis, kurio vaikystė ir jaunystė prabėgo tremtyje, ragina pastebėti gerus žmonių darbus, naudingus Lietuvai, prisimena rūščiausias patirtis. Kad ateinančioms kartoms išliktų tai, ką teko patirti mūsų tautiečiams, išgyvenusiems sibirų pragarą, sudarė ta tema net šešias knygas, kuriose – šeši šimtai bendraautorių.

„Meno ir istorijos“ rubrikos autoriai – Valdovų rūmų mokslininkai Gintarė Džiaugytė ir dr. Jolanta Karpavičienė („Sugražintas ir sugrįžantis Daukantas“), dr. Vydas Dolinskas, pasakojantis apie Vilniuje prisimintą Liublino uniją, bei Eimantas Gudas („Mūro istorijos. Nykstantis Abiejų Tautų Respublikų paveldas“).

Rubrikoje „Mes ir pasaulis“ – du išskirtiniai pasakojimai: „Marija Amalija Saksė – Ispanijos karalienė ir Lietuvos princesė“ ir „Lietuviai – ne žydsaudžių tauta“. Pastarasis tekstas – apie taurią architekto bajoro Tauro Budžio iniciatyvą, pagerbiant tuos, kurie rūščiomis pasirinkimo aplinkybėmis išliko tikrais žmonėmis. Jis sukūrė išskirtinį ženklą žydus gelbėjusiems

lietuviams, kuri tvirtina jų amžino poilsio vietoje.

Bajorijai ir šiandienai skirti du pasakojimai. Pirmasis – apie Tauragės industrinį parką, kuris yra puikiausias pavyzdys, kaip idėja ir nuoseklus darbas gali keisti regioną. Antrasis – Virginijos Šiuokščienės straipsnis apie bajorų Okuličių dviejų kartų dovanas Šiaulių „Aušros“ muziejui. Sužinojęs apie dar tarpukariu tėvo įteiktą brangią dovaną muziejui, sūnus keletą dešimtmečių kauptą kolekciją paskyrė tam pačiam muziejui.

„Mokslo“ rubriką atstovauja dr. doc. Jūratė Čirūnaitė, nagrinėjanti, kokiais vardais vadino Gardino pavieto vyrus 1567 metų dokumente.

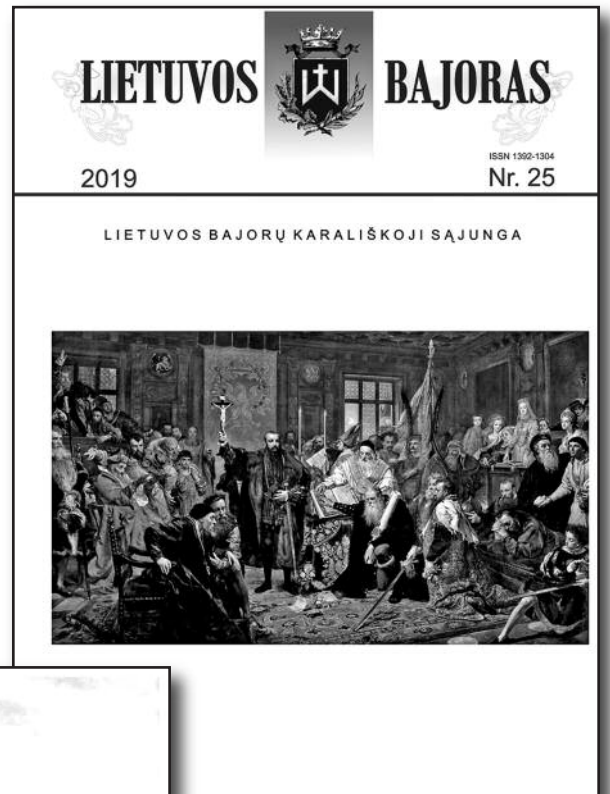
Bajorų kūrybos puslapiuose – vienos žinomiausių Lietuvoje novelečių rašytojų Silvijos Peleckienės nauji kūriniai ir Jadvygos Tautkevičiūtės-Šimkienės keturios tikros istorijos.

Regina Vaišvilienė recenzuoja bajorės Birutės Margaritos Griškevičienės atsiminimų knygą „Lemties galia“. Gilinantį ir dar vienos giminės istoriją, malonu prisiliesti prie tikrų vertybių: ne tik bajoras tėvas buvo doras, iškilus žmogus, bet ir dukra gydytoja visą gyvenimą stengėsi išlikti prasmingo gyvenimo pavyzdžiu.

Rubrika „Bajorai – menininkai“ skirta broliams Bogdanams – skulptoriui profesoriui, LBKS signatarui Konstantinui ir mažiau žinomam, tačiau talentingam muzikui Aleksandrui. Pasakojimo „Žemių dvaras prisimena žymius brolius“ autoriai – Marius Glinskas ir Kazimieras Mackevičius.

Nėeilinė giminės istorija – Karilės Vaitkutės (JAV) pasakojimuose „Stanley Balzekas, Jr. – Lietuvos bajorų palikuonis“ ir „S. Balzekas, Jr. – „Metų žmogus“.

Rubrikoje „Atgarsiai“ – dvi informacijos: „Vil-

niaus krašto bajorų sąjunga pasveikino Vroclavo bajorus“ ir „Medalis – Valdui Adamkui“.

Kitais metais 90-mečio jubiliejų pažymėsiančios bajorės Irenos Antaninos Suveizdienės pasakojimas suintriguoja jau pačiu pavadinimu – „Sunku įdomiai gyventi“. Čia ir pavyzdys, kaip reikia dirbti, tvarkytis, gerbti vieniems kitus, nepavydėti ir būti vieningais.

Doc. habil. dr. Ingė Lukšaitė savo laiške redakcijai kreipiasi į žurnalo skaitytojus ir prašo prisidėti lėšomis

prie paminklo Reformacijos ir lietuviškos raštijos pradininkams.

Žurnalą tradiciškai užbaigia šiemetinių LBKS įvykių ir nuveiktų darbų („Kronika“) puslapiai.

Pirmajame žurnalo viršelyje – garsusis Jan Matejko (1838-1893) paveikslas „Liublino unija“, ketvirtajame – Jan Rosen. 1831 m. sukilimo dalyvė grafitė Emilija Pliaterytė. □

Pasilikti ištikimu savai žemei

Atkelta iš 3 psl.

Tačiau artinantis frontui Grajauskai viską paliko ir pasitraukė į Vakarus. Artėjant antrajai rusų okupacijai, daugelis jaunuolių, suvokdami grėsmę, traukėsi į provincijos miestelius, tarsi norėdami „pralaukti“ neramumus. Istorinė situacija darėsi nuspėjama, saugumo jausmas vertė kūrybingą jaunimą pasirinkti kelionę tuščiomis rankomis, tačiau su laisvu žodžiu širdyje ir lūpose – į nežinią. A. Nyka-Niliūnas ir V. Kazokas dar dėsė, bet Kauno bombardavimas pagreitino apsisprendimą. „Apleidžiam Sargėnus. Tolimas fronto griaustinis jau čia pat. Mes išeiname šį rytą į verandą ir kaip kūdikiai, laukdami kažko baisaus, susikaupę klausome. <...> Mes girdim atskirus sviedinius lekiant ir kažkur mieste švintant. <...> Mes išsižadėjom, mes apleidom, mes bėgam. Aš pažiūriu į pakelės medžius, storus ir giliai įaugusius į gimtą žemę, – ak, aš jiems baisiai pavydžiu. Aš pats norėčiau būti medžiu, būti medžiu ir pasilikti ištikimu savai žemei.“ (Čia ir žemiau cituojamos ištraukos iš V. Kazoko dienoraščio, 1944 07 28).

Pėščiomis pasiekė Butvilionis, o įžengus į Tauragę pateko į vokiečių nelaisvę ir buvo pristatyti prie darbo malūne. Tačiau jaunuoliai, išsiaiškinę situaciją, gavę padirbtus dokumentus, paspruko nuo vokiečių, išėdo į traukinį, važiuojantį Berlyno link. Čia abu išrašė į miesto Institutą, klausėsi filosofo Hartmanno paskaitų. Artinantis Raudonajai armijai vėl teko trauktis į Vokietijos gilumą. Pirmieji priverstinės tremties metai buvo sunkūs. V. Kazokas rašė: „Mano nuolatinis ir gyvas troškulys – surasti ramybę ir duoti savo dvasiai be rūpesčio ir skausmo atsikvėpti. Gal dėl to aš benamis ieškojau sau namų ir begalinio ilgesio genamas ieškojau jų... Gerai, kad

aš moku valdytis ir sunkią valandą šypsotis.“ (1945 05 19). Chaotiškų istorinių įvykių sujauktame pasaulyje bandė atrasti, užčiuopti versmes, teikiančias tikėjimo ir vilties. „Žmogus yra lyg kokia prizmė, pastatytas geometriniam taške, kur kryžiuojasi praeitis ir ateitis. Dabar nėra. Žmogus priešais mato iliuzijas ir turi už savęs atsiminimus. Jis yra prizmė, kuri galimybės spindulius verčia tikrove. Jis gyvena kažkokia nerealybe. Nes jame tebėra iliuzijos ir atsiminimai. Laiko atžvilgiu jis yra „vakaras ir rytas“. Būties atžvilgiu jis yra galimybė ir tikrovė, yra kažkokia jėga, kuri viską nuo mūsų atima. Mums palikta tik stebėtojo rolė ir kūrėjo.“ (1945 10 06).

V. Kazokas pasirinko kūrėjo vaidmenį. Žodis tapo jo ginklu, burtu, galinčiu prikelti, suteikti vilties. 1946–1947 m. dėstė vokiečių kalbą Reutlingeno lietuvių gimnazijoje. Studijavo Tübingeno universitete. 1945–1950 m. čia mokėsi per 250 lietuvių studentų. Jie susibūrė į dvi pagrindines organizacijas – ateitininkus ir šviesininkus. V. Kazokas tapo ateitininkų pirmininku, ypatingą dėmesį skyrė kultūros reikalams, rengė literatūros vakarus. Aktyviai bendradarbiavo tremties spaudoje: rašė straipsnius, recenzijas, skelbė savo poeziją *Ateityje*, *Aiduose*, *Tremtinių mokykloje*, *Žiburiuose*, *Šviesoje*. Kartu su vyresniais rašytojais Stasiu Santvaru, Bernardu Brazdžio-

niu, Baliu Gaidžiūnu ir A. Nyka-Niliūnu ištraukė į Lietuvių rašytojų tremtyje draugijos įsteigimą. O vėliau ir metraščio „Tremties metai“ parengimą. Jis rašė: „Nereikia net įrodinėti, kad neatšauksi vakar dienos ir kad išėjęs iš apyvartos pinigais turi vertės tik kolekcionierių rinkiniuose. Praeitis paveiki ir galinga tada, kai ji spinduliuoja pavyzdžiais tų idealų, kurie tebegalioja ir dabarčiai, ir ateičiai. Vargas tai tautai, kuri savo egzistenciją riboja vien tik tam tikrais atsiekimais arba likimą sieja su viena kokia specifine ideologija.“ (1946 02 10).

1947 m. V. Kazokas sukūrė šeimą, vedė gydytoją Genovaitę Budreikaitę. Istorinė situacija nesikeitė: Lietuva liko sovietų okupuota. Tremtiniais reikėjo kurti naują gyvenimą kituose kontinentuose. Tarsi nuspėdamas savo ateitį, dienoraštyje rašė: „Manęs daugiau neapgauš netikra viltis. Mano iliuzijų laivai virpa ir laukia momento išplaukti. Ir vieną dieną mes išplauksime toli ieškoti keistų ir nuostabių salų.“ (1945 05 10).

Pabaiga kitame numeryje

Fragmentas iš V. Kazokui skirtos parodos